
Rynek kart płatniczych w Polsce

Projekt graficzny:

Oliwka s.c.

Skład i druk:
Drukarnia NBP

Wydął:
Narodowy Bank Polski
Departament Komunikacji Społecznej
ul. Świętokrzyska 11/21, 00-919 Warszawa
www.nbp.pl

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2003

Spis treści

Wstęp	4
1. Charakterystyka polskiego rynku kart płatniczych	5
1.1. Rynek kart płatniczych jako element krajowego systemu płatniczego	5
1.2. Historia polskiej karty płatniczej	6
1.3. Rynek kart płatniczych w Polsce w 2002 r.	7
1.3.1. <i>Rozwój rynku kart płatniczych</i>	7
1.3.2. <i>Bankomaty</i>	9
1.3.3. <i>Sieć punktów akceptujących płatności kartami</i>	9
1.3.4. <i>Systemy płatności rozliczające transakcje kartami płatniczymi</i>	10
1.4. Aspekty prawne	14
1.5. Przestępstwa kartowe	15
1.6. Organizacje zajmujące się problematyką kart płatniczych, w tym rola banku centralnego w zakresie rynku kart	17
2. Rynek kart płatniczych w Polsce na tle innych rynków	19
2.1. Karty płatnicze w Unii Europejskiej	19
2.1.1. <i>Karty w obiegu</i>	19
2.1.2. <i>Transakcje kartami w bankomatach i punktach handlowo-usługowych</i>	20
2.1.3. <i>Sieć punktów handlowo-usługowych wyposażonych w elektroniczne terminale</i>	21
2.1.4. <i>Sieć bankomatów</i>	21
2.2. Polski rynek na tle rynków w krajach kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej	22
2.2.1. <i>Karty w obiegu</i>	22
2.2.2. <i>Transakcje w bankomatach i punktach handlowo-usługowych</i>	23
3. Podsumowanie	24
4. Aneks	26
5. Dane statystyczne	28

Wstęp

Od początku lat 90. XX wieku obserwowany jest w Polsce intensywny rozwój rynku kart płatniczych. Karty stały się nie tylko głównym elementem polityki detalicznej banków komercyjnych, ale także najczęściej używaną formą bezgotówkowych rozliczeń pieniężnych stosowaną w płatnościach detalicznych.

Celem niniejszej publikacji jest pokazanie dotychczasowego rozwoju bankowego rynku kart płatniczych w Polsce. W opracowaniu pominięte zostały karty wydawców niebankowych (głównie firm związanych z sieciami supermarketów oraz koncernów paliwowych), gdyż ta kategoria wydawców będzie objęta obowiązkami sprawozdawczości wobec NBP dopiero z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, czyli od dnia 12 października 2003 r. Można jedynie stwierdzić, że udział tego rodzaju kart w rynku jest obecnie niewielki, choć ich liczba wykazuje tendencję wzrostową.

Opracowanie składa się z dwóch części. W pierwszej części skoncentrowano się na przedstawieniu zakresu funkcjonowania i elementów składowych rynku kart płatniczych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w 2002 r. Scharakteryzowano tu polski rynek kart płatniczych, umiejscawiając go w obrębie krajowego systemu płatniczego. Ponadto przedstawiono syntetyczną historię polskiej karty płatniczej, dane statystyczne na temat wydanych kart i transakcji kartowych, a także stan rozwoju infrastruktury technicznej akceptującej płatności kartami, a więc sieci bankomatów i punktów honorujących płatności. Opiszano także zagadnienia związane z przestępstwami kartowymi oraz polityką banku centralnego w zakresie rynku kart płatniczych, jak również zaprezentowano podstawową charakterystykę systemów rozliczających transakcje kartowe.

W drugiej części opracowania skupiono się na ukazaniu, w formie analizy porównawczej, stanu rozwoju rynku kart płatniczych w Polsce na tle innych krajów według obecnie dostępnych danych z ostatnich lat. Zaprezentowano rozwój głównych elementów polskiego rynku w porównaniu z rynkami charakteryzującymi się dłuższą tradycją funkcjonowania w Unii Europejskiej, a także z rynkami istniejącymi w krajach kandydujących, podobnie jak Polska, do członkostwa w Unii Europejskiej (analiza została przeprowadzona na podstawie danych z 2001 r.).

Na końcu opracowania znajduje się aneks, zawierający wyjaśnienia najważniejszych zwrotów i terminów użytych w tekście, a także dane statystyczne dotyczące polskiego rynku kart płatniczych.

Publikacja ta została przygotowana przez pracowników Departamentu Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przy współpracy kilku ekspertów zajmujących się problematyką kart płatniczych, którym wyrażam podziękowanie za okazaną pomoc. Jest to pierwsze opracowanie szczegółowo omawiające polski rynek kart płatniczych prezentowane przez Narodowy Bank Polski. Zamierzeniem Narodowego Banku Polskiego jest przygotowywanie podobnej publikacji w kolejnych latach.

Mam nadzieję, że informacje zawarte w prezentowanej publikacji pozwolą na przybliżenie zagadnień związanych z rynkiem kart płatniczych w Polsce i będą użyteczne nie tylko dla praktyków bankowych i studentów finansów, informatyki i bankowości, ale także dla wszystkich tych, którzy pragną dowiedzieć się czegoś więcej na temat jednego z elementów krajowego systemu płatniczego.

Adam Tochmański

Dyrektor Departamentu Systemu Płatniczego

1

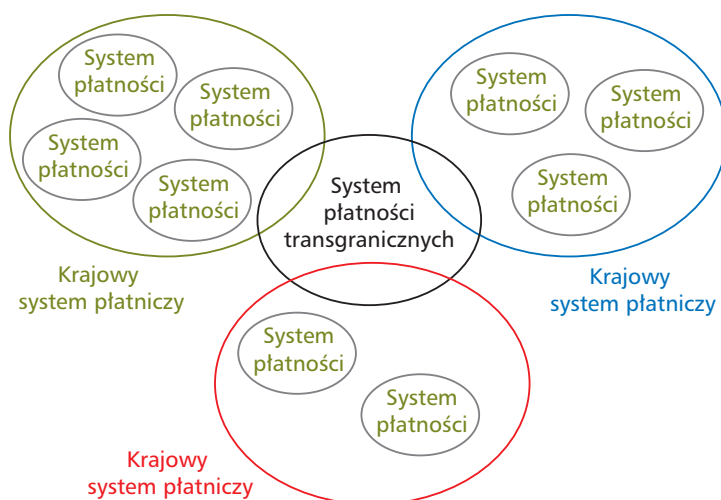
Charakterystyka polskiego rynku kart płatniczych

1.1. Rynek kart płatniczych jako element krajowego systemu płatniczego

System płatniczy można najogólniej zdefiniować jako system składający się z określonej grupy instytucji, ustalonych instrumentów i procedur wykorzystywanych do zapewnienia obiegu pieniądza na danym obszarze geograficznym, którym zazwyczaj jest jeden kraj. Można zatem mówić o krajowym systemie płatniczym obejmującym całość problematyki płatności dokonywanych na terytorium danego kraju. System płatniczy danego kraju często nie jest jednak złożony z jednego powszechnego i uniwersalnego mechanizmu dokonywania płatności, który obsługiwałby transakcje każdego rodzaju, tj. zarówno płatności wysokokwotowe, jak i detaliczne w formie tradycyjnej. W większości krajów funkcjonuje więcej takich mechanizmów, wyodrębnionych w sposób instytucjonalny i prawny, zwanych systemami płatności. Przez pojęcie systemu płatności rozumie się zatem konkretny system rozliczający w określony sposób danego rodzaju transakcje, np. system rozliczeń transakcji detalicznych czy system rozliczeń transakcji kartami płatniczymi.

Każdy z krajowych systemów płatniczych składa się z jednego lub kilku wyodrębnionych systemów płatności, obsługujących najczęściej różnego rodzaju płatności, ale są też systemy płatności transgranicznych, które obsługują płatności dokonywane między różnymi krajami. Współzależność między krajowymi systemami płatniczymi a systemami płatności w różnych krajach przedstawia schemat 1.

Schemat 1 System płatniczy a system płatności

Karta płatnicza jest jednym z instrumentów płatniczych, tj. narzędziem za którego pośrednictwem dokonywana jest płatność. Służy ona głównie do dokonywania płatności detalicznych. System rozliczania kart płatniczych jest zatem jednym z systemów płatności detalicznych, który w odróżnieniu od niektórych innych systemów przede wszystkim wyróżnia się stosowanym instrumentem płatniczym. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r. nr 72, poz. 665 z późniejszymi zmianami) definiuje kartę płatniczą jako kartę identyfikującą wydawcę

i upoważnionego posiadacza, upoważniającą do wypłaty gotówki lub dokonywania zapłaty, a w przypadku karty wydanej przez bank lub instytucję ustawowo upoważnioną do udzielania kredytu, także do dokonywania wypłaty gotówki lub zapłaty z wykorzystaniem kredytu.

Karta bankomatowa służy wyłącznie do wypłaty gotówki z bankomatu. Karta płatnicza daje natomiast możliwość, oprócz wypłaty gotówki, dokonywania płatności w punktach handlowo-usługowych honorujących karty danego wydawcy i to nie tylko na terenie danego kraju (karta o zasięgu krajowym), ale w wielu rejonach świata (karta o zasięgu międzynarodowym). Istnieje wiele rodzajów kart, które dzieli się w zależności od przyjętego kryterium klasyfikacji. Podstawowym kryterium jest sposób regulowania płatności, który dzieli karty na: kredytowe, debetowe i obciążeniowe (z odroczoną płatnością, typu *charge*).

Rynek kart płatniczych w Polsce funkcjonuje w obrębie krajowego systemu płatniczego jako część systemu płatności detalicznych.

1.2. Historia polskiej karty płatniczej

Karty płatnicze pojawiły się w Polsce już pod koniec lat 60. XX w. Były to jednak karty wydawane przez banki zagraniczne, którymi turyści mogli regulować w bardzo ograniczonym zakresie swoje płatności. Niewiele jednak było w Polsce miejsc, w których można było płacić kartami; głównie były to placówki związane z biurem podróży Orbis, ekskluzywne hotele i restauracje. Krajowy rynek kart płatniczych zaczął się rozwijać w Polsce dopiero w latach 90. ubiegłego wieku. Wiązało się to głównie z przeprowadzonymi w naszym kraju po 1989 r. reformami, które wpłynęły również na kształt krajowego sektora bankowego. Rzutowały one także bezpośrednio na przekształcanie bankowości detalicznej. Banki zaczęły oferować klientom nowego rodzaju produkty i usługi, wśród których pojawiły się również karty płatnicze.

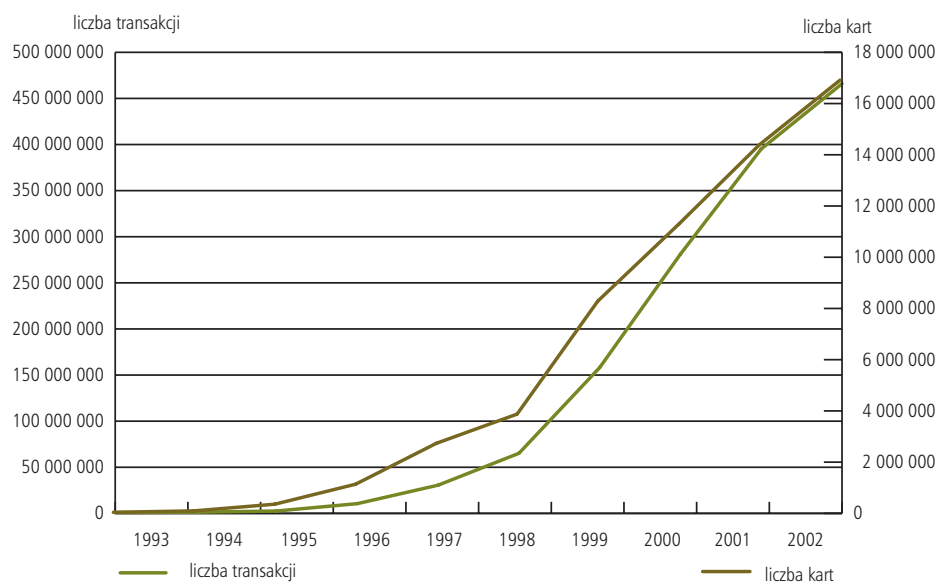
Na początku lat 90. niewiele polskich banków oferowało ten produkt. Dość umiarkowane było zainteresowanie klientów nowym instrumentem płatniczym, brakowało także odpowiedniej infrastruktury technicznej akceptującej płatności kartami. Pierwsze karty płatnicze zostały wydane przez krajowe banki w 1991 r. Wtedy to Bank Polska Kasa Opieki SA wydał kartę dla klientów indywidualnych. Była to karta bankomatowa połączona z rachunkiem oszczędnościowym posiadacza. W tym samym roku pojawiła się na rynku, w ofercie Banku Inicjatyw Gospodarczych SA, pierwsza międzynarodowa karta płatnicza VISA, typu business. Stopniowo także inne banki zaczęły się włączać w akcję wydawania kart płatniczych. Jednak jeszcze na koniec 1993 r. na rynku było niespełna 50 tys. wydanych przez banki kart i około 6,8 tys. urządzeń akceptujących płatności nimi. Znaczne ożywienie w rozwoju polskiego rynku nastąpiło dopiero po 1994 r. W 1995 r. pojawiła się na rynku pierwsza bankowa karta kredytowa, kiedy Bank Polska Kasa Opieki SA zaoferował swoim klientom kartę „Partner” o zasięgu krajowym (początki polskiej karty bankowej przedstawia tabela 1). Na koniec 1995 r. liczba wydanych przez banki kart wzrosła w porównaniu z rokiem 1994 o ponad 266%, a liczba zrealizowanych nimi transakcji zwiększyła się o ponad 108%. W 1996 r. w obrocie było już ponad milion różnego rodzaju kart, którymi zrealizowano ponad 10,5 mln transakcji.

Tabela 1 Początki polskiej karty bankowej

Data	Wydawca	Rodzaj karty
Połowa lat 80. XX w.	Bank Polska Kasa Opieki SA	Karta identyfikacyjna umożliwiająca wypłatę gotówki
1991 r.	Bank Inicjatyw Gospodarczych SA	Klasyczna karta płatnicza typu VISA
1993 r.	Bank Polska Kasa Opieki SA	Karta Visa Classic dla indywidualnych klientów – pierwsza w Europie Wschodniej dwuwalutowa karta o zasięgu międzynarodowym
1995 r.	Bank Polska Kasa Opieki SA	Karta „Partner” – pierwsza polska karta kredytowa

W kolejnych latach nastąpił dalszy wzrost liczby kart płatniczych, co wynikało z dość bogatej i różnorodnej oferty banków w zakresie kart, która w coraz większym stopniu odpowiadała potrzebom zmieniającego się rynku finansowego oraz wymaganiom potencjalnych klientów. Spowodowało to umocnienie się tendencji wzrostowej liczby kart płatniczych w obiegu oraz wolumenu zrealizowanych nimi transakcji. W latach 1997-2001 liczba kart płatniczych w obiegu wzrastała odpowiednio o: 140,2%, 41,7%, 113,9%, 36,1% i 27,5%. W tym samym okresie liczba transakcji zrealizowanych kartami zwiększała się o: 189,7%, 112,8%, 142,7%, 77,8% oraz 40,5%. Na koniec 2002 r. na rynku było już ponad 16,9 mln kart, którymi klienci zrealizowali ponad 465,9 mln transakcji. Liczbę wydanych przez banki kart (zarówno płatniczych, jak i bankomatowych) oraz liczbę zrealizowanych nimi transakcji od 1993 r. ilustruje wykres 1.

Wykres 1 Liczba wydanych przez banki kart oraz liczba zrealizowanych nimi transakcji w latach 1993-2002

1.3. Rynek kart płatniczych w Polsce w 2002 r.

Rozwój rynku kart płatniczych w każdym kraju można scharakteryzować na podstawie analizy kilku kluczowych elementów:

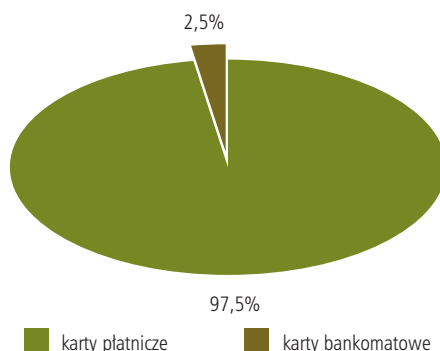
- 1) liczby i struktury wydanych kart płatniczych,
- 2) wolumenu transakcji dokonanych przy użyciu kart płatniczych,
- 3) dostępności bankomatów będących do dyspozycji posiadaczy kart,
- 4) sieci punktów honorujących płatności kartami,
- 5) systemów płatności rozliczających płatności kartami.

1.3.1 Rozwój rynku kart płatniczych

Na koniec 2002 r. w proces wydawania kart zaangażowanych było 38 banków, które wydały do tego momentu ponad 16,9 mln kart. Kartami tymi zrealizowano w 2002 r. 465,9 mln transakcji o wartości 109 mld zł. W stosunku do 2001 r. powyższe dane oznaczają wzrost liczby kart o 17,6%, liczby transakcji kartami o 17,9% i wartości transakcji kartami o 23,6%.

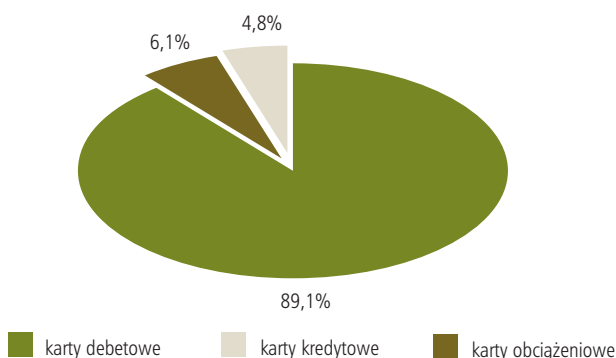
Na rynku dominowały karty płatnicze, których udział w ogólnej liczbie kart wyniósł na koniec 2002 r. 97,5%, co prezentuje wykres 2.

Wykres 2 Udział kart płatniczych i bankomatowych w ogólnej liczbie kart wydanych przez banki na koniec 2002 r.

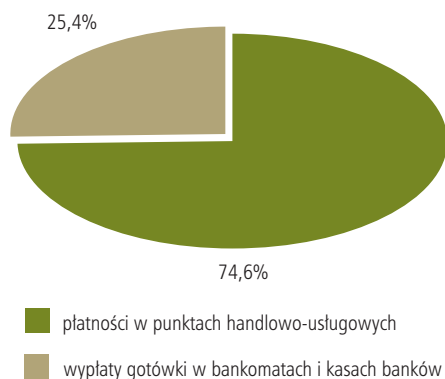

Pod względem sposobu realizowania płatności kartami na koniec 2002 r. struktura kart kształtowała się następująco: karty debetowe stanowiły 89,1%, karty obciążeniowe 6,1%, a karty kredytowe 4,8% wszystkich wydanych kart, co przedstawia wykres 3. Karty debetowe znalazły się w ofercie 30 banków, karty obciążeniowe proponowało 20, a karty kredytowe 9 banków. W posiadaniu użytkowników znalazło się 15 mln kart debetowych, ponad milion kart obciążeniowych i 827 tys. kart kredytowych. Dominacja kart debetowych jest obecnie cechą charakterystyczną polskiego rynku. Karty tego rodzaju zdominowały rynek nie tylko pod względem liczby, ale także wolumenu transakcji. W 2002 r. zrealizowano tymi kartami ponad 417,7 mln transakcji, co stanowiło 89,7% wszystkich transakcji kartami, o wartości ponad 96,4 mld zł.

Wykres 3 Struktura udziałowa kart wg sposobu rozliczania nimi płatności (stan na koniec 2002 r.)

Wykres 4 Struktura transakcji kartami na koniec 2002 r.

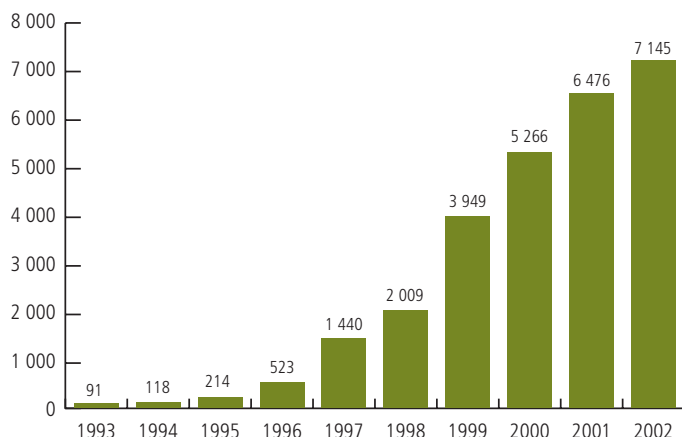
W 2002 r. kartami zrealizowano ogółem 465,9 mln transakcji. Na tę wielkość składają się zarówno bezgotówkowe płatności w punktach handlowo-usługowych, jak również operacje wypłaty gotówki za pośrednictwem bankomatów i kas banków. W omawianym okresie posiadacze kart dokonali 347,8 mln transakcji w bankomatach i kasach banków, co stanowi około 74,7% wszystkich transakcji kartami, oraz 118,1 mln transakcji w punktach handlowo-usługowych (25,3% wszystkich transakcji). Sytuację tę obrazuje wykres 4.

Pod względem technologii zapisu danych na karcie na koniec 2002 r. dominowały karty magnetyczne, których udział w ogólnej liczbie kart wydanych przez banki wyniósł 99,76%. Oprócz tego na rynku występują w śladowych ilościach karty wyposażone w pasek magnetyczny i mikroprocesor, karty wyposażone w mikroprocesor oraz karty wirtualne. Ich udział w ogólnej liczbie kart na rynku wyniósł odpowiednio: 0,06%, 0,14% i 0,04%.

1.3.2. Bankomaty

Na koniec 2002 r. posiadacze kart mogli wypłacać gotówkę w 7.145 bankomatach rozmieszczonych w całym kraju. W porównaniu z 2001 r. liczba bankomatów wzrosła o 10,3%. Wiele z funkcjonujących obecnie na rynku bankomatów to urządzenia wielofunkcyjne, z których posiadacze kart mogą korzystać przez całą dobę. Chociaż z roku na rok liczba bankomatów w Polsce systematycznie wzrasta, to należy zaznaczyć, że ich rozmieszczenie na terenie całego kraju jest bardzo nierównomierne. Liczbę bankomatów w Polsce w latach 1993-2002 ilustruje wykres 5.

Wykres 5 Liczba zainstalowanych w Polsce bankomatów w latach 1993-2002

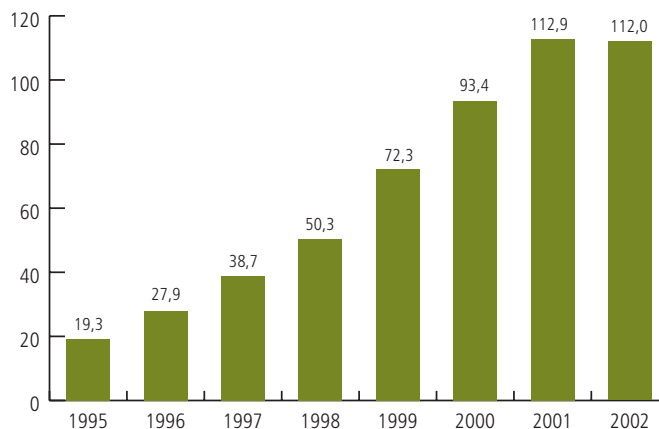

1.3.3. Sieć punktów akceptujących płatności kartami

Na koniec 2002 r. klienci mogli płacić kartami w ponad 112 tys. punktów handlowo-usługowych, w których w ciągu całego roku zrealizowano ponad 118,1 mln transakcji o wartości 17 mld zł. Punkty handlowo-usługowe były obsługiwane przez pięć centrów autoryzacyjno-rozliczeniowych. Największy udział w rynku pod względem liczby podpisanych umów o akceptację kart płatniczych w Polsce miała firma PolCard SA, która jest centrum autoryzacyjno-rozliczeniowym o zasięgu ogólnokrajowym. Oprócz spełniania funkcji autoryzacyjno-rozliczeniowej PolCard SA m.in. współpracuje z bankami wydającymi karty oraz oferuje zarządzanie sieciami bankomatów w trybie *on-line*. Drugim co do wielkości centrum na rynku, również o zasięgu ogólnokrajowym, jest Centrum Kart i Czeków Banku Polska Kasa Opieki SA. Oprócz nich na rynku funkcjonują także Centrum Kart Banku Zachodniego WBK SA, spółka e-Service SA należąca do Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego SA oraz Citi Acceptance Banku Handlowego SA. Ponadto istnieją wyodrębnione ze struktur niektórych banków jednostki organizacyjne, spełniające funkcje lokalnych centrów autoryzacyjno-rozliczeniowych, głównie dla transakcji z użyciem kart płatniczych emitowanych przez macierzyste banki. Do tej grupy należy zaliczyć także instytucje niebankowe, np. American Express.

Liczba placówek honorujących płatności kartami wzrasta w Polsce systematycznie od kilku lat. W ostatnich trzech latach zauważalny jest jednocześnie wolniejszy wzrost liczby punktów akceptujących płatności kartami, co ilustruje wykres 6. Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród nich są m.in. hipermarkety, w których posiadacze kart dokonują zakupów na dużą skalę.

Wykres 6 Liczba punktów akceptujących płatności kartami w Polsce w latach 1995-2002 (w tys.)

1.3.4. Systemy płatności rozliczające transakcje kartami płatniczymi

W Polsce funkcjonują trzy odrębne systemy rozliczające transakcje kartami płatniczymi wydane przez polskie banki, dokonane przez ich posiadaczy na rynku krajowym: Krajowy System Rozliczeń (KSR), będący własnością spółki PolCard SA, Europay Domestic Clearing and Settlement System (EDCSS), prowadzony przez organizację MasterCard Europe, oraz VISA National Net Settlement System (VNNSS), będący własnością organizacji VISA INTERNATIONAL. W przypadku transakcji dokonanej przez posiadacza polskiej karty płatniczej za granicą lub kartą płatniczą wydaną za granicą w Polsce jej rozliczenie nastąpi w systemie międzynarodowym tej organizacji, w której zrzeszony jest bank-wydawca karty. Systemy będące własnością organizacji VISA National Net Settlement System (VNNSS), będące własnością organizacji VISA INTERNATIONAL i MasterCard Europe, rozliczają wyłącznie transakcje dokonane kartami płatniczymi własnych organizacji, natomiast KSR rozlicza transakcje dokonane wszystkimi rodzajami kart płatniczych, wydanymi przez polskie banki. Wszystkie trzy systemy krajowe działają zgodnie z zasadą wielostronnej kompensaty należności i zobowiązań uczestników i korzystają z tego samego pośrednika rozliczeniowego, którym jest jeden z banków komercyjnych, rozliczający otrzymane z ww. systemów kwoty netto za pośrednictwem Krajowej Izby Rozliczeniowej SA. Tak więc systemy rozliczeń kart płatniczych w Polsce charakteryzują się zaangażowaniem dwóch pośredników rozliczeniowych przed dokonaniem finalnego rozrachunku w systemie SORBNET w Centrali NBP (na sesjach rozrachunkowych KIR SA). Zaletą takiego rozwiązania jest dokonanie rozliczenia między uczestnikami w pieniądzu banku centralnego, a nie poprzez ich rachunki w banku rozliczeniowym. O takich, a nie innych zasadach funkcjonowania opisywanych systemów zdecydowały same zainteresowane banki w momencie opracowywania ich zasad działania, czyli w drugiej połowie lat 90. XX wieku. Być może również z tego powodu schemat rozliczeń w poszczególnych systemach jest bardzo podobny i różni się jedynie terminami przesyłania wyników kompensaty do banku rozliczeniowego, a co za tym idzie różnymi terminami dokonywania przez ten bank identycznych rodzajów operacji w KIR SA. Z tego względu szczegółowy opis cyklu rozliczeniowego wraz z ujęciem graficznym jest przedstawiony tylko w odniesieniu do systemu KSR, będącego własnością PolCardu. KSR jest zaprezentowany bardziej szczegółowo, gdyż jest jedynym systemem płatności w rozumieniu ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz.U. z 2001 r. nr 123, poz. 1351). Podlega więc

nadzorowi sprawowanemu przez Prezesa NBP na podstawie przepisów ww. ustawy. Pozostałe systemy, niepodlegające prawu polskiemu, nie mieszczą się we wspomnianej definicji i w konsekwencji nie są objęte ww. nadzorem.

Należy również zwrócić uwagę na funkcjonowanie rozliczeń bilateralnych między wydawcą karty a punktem handlowo-usługowym, dla którego wydawca jest również (*acquirer*) agentem rozliczeniowym. W takim przypadku rozliczenie transakcji następuje poza ww. systemami.

1.3.4.1. Krajowy System Rozliczeń (KSR)

Ogólne informacje

Krajowy System Rozliczeń (KSR) funkcjonuje od marca 1997 r. Jest to system płatności przeznaczony do rozliczania krajowych transakcji dokonanych przy użyciu kart bankowych. W systemie KSR można rozliczać transakcje dokonane wszystkimi rodzajami kart płatniczych wydanymi przez jego uczestników, w tym również kartami organizacji międzynarodowych VISA i MasterCard. Jego właścicielem i operatorem jest spółka PolCard SA. PolCard, oprócz funkcji operatora systemu KSR pełni również funkcję centrum autoryzacyjno-rozliczeniowego, czyli agenta rozliczeniowego w rozumieniu ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Uczestnikami systemu mogą być:

- a) wszystkie banki wydające karty oraz banki lub instytucje finansowe będące akceptantami płatności kartowych pod warunkiem spełniania wymogów certyfikacyjnych,
- b) instytucje finansowe niebędące bankami, pod warunkiem że reprezentują je banki, w których imieniu będą przedstawiały transakcje (również muszą spełniać wymogi certyfikacyjne).

Ramy prawne, w których działa system KSR, opierają się na następujących regulacjach:

- a) umowach uczestnictwa zawieranych między uczestnikami a spółką PolCard SA,
- b) umowie między spółką PolCard SA a bankiem rozliczeniowym.

Podstawowe funkcje KSR to: przekazywanie transakcji między uczestnikami, automatyczne naliczanie opłat oraz umożliwianie rozliczeń kompensacyjnych.

Zasady funkcjonowania systemu

Sesje rozliczeniowe KSR odbywają się od poniedziałku do piątku w systemie ciągłym, z wyjątkiem świąt państwowych oraz dni, w których banki nie pracują. System przez całą dobę przyjmuje zlecenia płatnicze związane z transakcjami dokonanymi kartami płatniczymi.

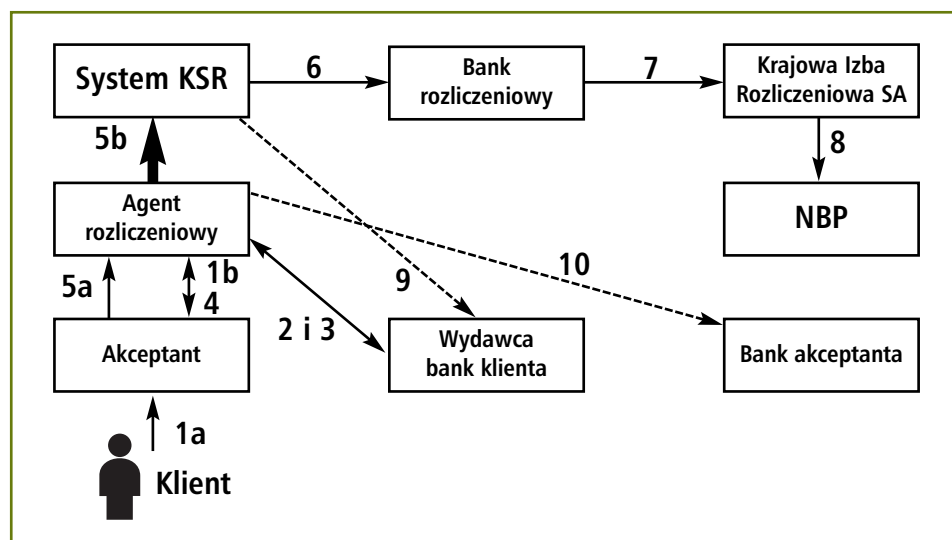
System KSR obsługuje następujące transakcje:

- a) sprzedaży w punkcie handlowo-usługowym,
- b) uznania, czyli zwrotu środków przez punkt handlowo-usługowy na rzecz posiadacza karty,
- c) wypłatę gotówki z wykorzystaniem karty,
- d) pobrania środków od dłużnika zgodnie z obowiązującymi regulacjami,
- e) reklamacje sprzedaży, czyli wycofania zapłaty przez wydawcę karty kwestionującego słuszność obciążenia,
- f) reklamacje uznania, czyli zwroty środków przez wydawcę kwestionującego słuszność uznania,
- g) reklamacje wypłaty gotówki, czyli wycofania zapłaty przez wydawcę kwestionującego słuszność obciążenia,
- h) przekazania środków wierzycielowi z tytułu zobowiązań (zgodnie z obowiązującymi regulacjami) lub wycofania transakcji pobrania środków od dłużnika,
- i) wycofania: sprzedaży, uznania, wypłaty gotówki, reklamacji sprzedaży, reklamacji uznania lub reklamacji wypłaty gotówki.

Każdy z ww. rodzajów transakcji ma swój indywidualny kod; rodzaje transakcji są zgodne z wymogami międzynarodowych organizacji wydających karty płatnicze. Transakcje mogą być przedstawione do rozliczenia zarówno przez akceptanta transakcji, jak też przez wydawcę karty. Zbiory z transakcjami przekazywane są do systemu drogą telekomunikacyjną z zabezpieczeniem transmisji danych. Transakcje do przetworzenia na dany dzień przyjmowane są do godziny 6:00 każdego dnia roboczego. Przesłanie zbioru po godzinie 6.00 oznacza, że zostanie on rozliczony w następnym cyklu rozliczeniowym. Po przekazaniu przez uczestników zbiorów zawierających transakcje kartowe następuje ich wykonanie poprzez przetworzenie wszystkich danych dostarczonych w sesji rozliczeniowej. Zbiory z transakcjami przychodzącymi do poszczególnych uczestników i raportami dostępne są dla banków uczestniczących w KSR od godziny 11.00. Uczestnik KSR jest odpowiedzialny za ich odebranie. KSR przeprowadza codziennie jedną sesję rozliczeniową, a jej wynikiem jest ustalenie pozycji netto każdego z uczestników systemu w stosunku do systemu, czyli wszystkich pozostałych uczestników (netto wielostronne).

Wszyscy bezpośredni uczestnicy KSR muszą być uczestnikami Krajowej Izby Rozliczeniowej SA.

Schemat 2 Schemat rozliczenia transakcji w systemie KSR

Schemat rozliczenia transakcji w systemie KSR

1a. Posiadacz karty (klient) realizuje płatność kartą w punkcie handlowo-usługowym (u akceptanta).

Jeżeli kwota transakcji przekracza limit przyznany danemu punktowi handlowemu przez centrum autoryzacyjno-rozliczeniowe, z którymi ma podpisane umowy o współpracy, lub karcie, którą posługuje się posiadacz, wówczas musi nastąpić autoryzacja. Podczas niej bank-wydawca karty wyraża zgodę na bezgotówkowe dokonanie płatności przez posiadacza karty. Limity te uzależnione są od rodzaju punktu handlowo-usługowego akceptującego płatność, rodzaju karty oraz organizacji płatniczej, która daną kartę wydała.

W momencie transakcji terminal automatycznie rozpoznaje rodzaj karty i sprawdza, czy kwota transakcji nie przekroczyła limitu ustalonego przez agenta rozliczeniowego dla konkretnego akceptanta, a także limitu ustalonego przez bank dla danej karty (tego rodzaju informacje zawarte są na pasku magnetycznym karty lub w mikroprocesorze wtopionym w kartę). Jeśli kwota transakcji nie przekroczyła określonej kwoty, terminal automatycznie wykonuje transakcję, nie łącząc się z agentem rozliczeniowym. W takim wypadku terminal sprawdza tylko, czy karta nie figuruje na tzw. wewnętrznej stop liście terminala, zawierającej zestawienie kart wycofanych z obiegu, która jest dostarczana co pewien czas przez agenta rozliczeniowego.

Jeżeli kwota transakcji przekracza limit danej karty, wówczas terminal automatycznie łączy się z agentem rozliczeniowym. Jeżeli akceptant nie jest wyposażony w POS (*point of sale*), autoryzacja jest wykonywana telefonicznie przez sprzedawcę.

1b. Akceptant – sprzedawca usługi przesyła do agenta rozliczeniowego, z którym ma podpisaną umowę i który jest uczestnikiem systemu KSR, informację o przeprowadzonej transakcji i zapytanie autoryzacyjne.

2. Agent rozliczeniowy przesyła zapytanie autoryzacyjne do banku – wydawcy karty.

3. Bank – wydawca karty przesyła odpowiedź zwrotną do agenta rozliczeniowego. Zakładamy, że jest to zgoda na przeprowadzenie transakcji.

4. Agent rozliczeniowy przesyła odpowiedź autoryzacyjną do akceptanta. W razie zgody banku na przeprowadzenie transakcji następuje jej sfinalizowanie i wydanie towaru/zrealizowanie usługi posiadaczowi karty. W przypadku odpowiedzi odmownej transakcja jest niezrealizowana.

5a. Akceptant przesyła w ciągu nocy informacje o dokonanych transakcjach do agenta rozliczeniowego.

5b. Do godz. 6.00 agent rozliczeniowy przesyła dane do systemu KSR.

6. W godz. 6.00-11.00 w KSR odbywa się sesja rozliczeniowa.

O godzinie 11.00 raporty i pliki z przetworzonymi transakcjami są udostępniane na serwerze dla uczestników KSR. Następuje także przekazanie przez PolCard raportu rozliczeń netto do banku rozliczeniowego, zawierającego informacje o kwotach netto dla poszczególnych uczestników KSR.

7. W tym samym dniu, w którym odbyła się sesja rozliczeniowa w KSR, bank rozliczeniowy przekazuje za pośrednictwem Krajowej Izby Rozliczeniowej SA noty obciążeniowe do innych banków (obciążane są banki z debetową pozycją netto, uznawany jest bank rozliczeniowy), a następnego dnia w systemie ELIXIR przekazywane są przelewy obciążające bank rozliczeniowy i uznające banki z pozycją kredytową netto.

8. Finalny rozrachunek międzybankowy wynikający z transakcji dostarczonych przez bank rozliczeniowy następuje na sesjach rozrachunkowych KIR SA w systemie SORBNET w Centrali NBP, z tym że rozrachunek not obciążeniowych przekazanych poprzedniego dnia do systemu SYBIR przeprowadzany jest na wieczornej sesji rozrachunkowej KIR SA.

9. Jednocześnie z rozliczeniem finansowym, w dniu przetworzenia sesji rozliczeniowej w KSR PolCard SA przesyła do banku – wydawcy karty zbiór z transakcjami, na podstawie którego bank – wydawca karty obciąża rachunek klienta – posiadacza karty.

10. Agent rozliczeniowy przekazuje środki na rzecz akceptanta, na rachunek bankowy wskazany przez niego w umowie. Faktyczna data uznania rachunku akceptanta uzależniona jest od umowy między akceptantem a agentem rozliczeniowym, a więc może nastąpić również przed dokonaniem rozliczenia w systemie KSR.

1.3.4.2. *Europay Domestic Clearing and Settlement System (EDCSS)*

Uczestnikiem systemu EDCSS może być instytucja kredytowa lub finansowa w danym kraju (w tym wypadku w Polsce), która uczestniczy w oferowaniu produktów Europay (obecnie MasterCard Europe) i ma podpisaną licencję dotyczącą jego produktów. Uczestnika obowiązują regulacje, procedury i zasady ustanowione przez MasterCard Europe. Uczestnik działa jako wydawca lub *acquirer*. Oznacza to, że uczestnikiem systemu EDCSS w Polsce mogą być banki wydające karty wyposażone w logo tej organizacji, banki lub inne instytucje pełniące funkcje agenta dla kart MasterCarda, a także firmy będące właścicielami bankomatów honorujących karty tej organizacji, np. firma Euronet. System EDCSS w Polsce rozlicza tylko transakcje polskimi kartami płatniczymi, wydanymi przez banki zrzeszone w organizacji MasterCard Europe, dokonane na rynku polskim.

Zgodnie z regulacjami tej organizacji, pośrednikiem rozliczeniowym dla jej systemu płatności może być zrzeszony w niej bank lub instytucja finansowa będąca co najmniej w 80% własnością banków.

Działalność systemu EDCSS opiera się na następujących podstawach prawnych:

- krajowym porozumieniu dotyczącym rozrachunku i rozliczenia zawierany między każdym uczestnikiem a MasterCard Europe,
- porozumieniu podpisanym między bankiem rozliczającym (pośrednikiem rozliczeniowym) a MasterCard Europe,
- liście intencyjnym danego banku kierowanym do banku rozliczeniowego, informującym o uczestnictwie w systemie EDCSS na warunkach określonych w ww. dokumentach.

Bank rozliczeniowy jest zobowiązany otworzyć i prowadzić Główny Rachunek Krajowy (Domestic Main Account), na którym następuje rozliczanie ogółu pozycji debetowych i kredytowych uczestników. Jak wspomniano na wstępie, schemat rozliczenia transakcji w systemie jest analogiczny do opisanego przy omawianiu systemu KSR.

1.3.4.3. VISA National Net Settlement System (VNNSS)

Kolejnym systemem oferowanym na polskim rynku jest system VNNSS stworzony przez organizację VISA INTERNATIONAL. System ten obsługuje tylko transakcje polskimi kartami płatniczymi, wydanymi przez banki zrzeszone w organizacji VISA INTERNATIONAL, dokonane na polskim rynku.

Uczestnikami systemu są polskie banki będące wydawcami kart VISA, mające status członkowski, tzw. Principal Member. Przystąpienie banku do organizacji VISA umożliwia mu jednocześnie korzystanie ze wszystkich jej produktów, w tym systemu VNNSS. Jednocześnie obowiązują go wszystkie regulacje, procedury i zasady ustanowione przez tę organizację. Szczegółowe zasady działania systemu VNNSS są określone w umowie między organizacją VISA INTERNATIONAL a bankiem rozliczeniowym.

Ramy prawne, w których działa system VNNSS, opierają się na następujących podstawach:

- porozumieniu między bankiem a organizacją VISA INTERNATIONAL o przystąpieniu banku do ww. organizacji,
- umowie między organizacją VISA INTERNATIONAL a bankiem rozliczeniowym,
- liście intencyjnym danego banku kierowanym do banku rozliczeniowego, informującym o uczestnictwie danego banku w systemie VNNSS.

Zgodnie z regulacjami organizacji VISA, pośrednikiem rozliczeniowym dla systemu płatności tej organizacji może być tylko bank w niej zrzeszony lub instytucja finansowa.

Schemat rozliczenia transakcji w systemie jest podobny do opisanego przy systemie KSR, obowiązuje jednak przekazanie wyników kompensaty z VNNSS do banku rozliczeniowego następuje w innym momencie.

1.4. Aspekty prawne

Przez wiele lat uregulowania prawne dotyczące kart płatniczych w Polsce opierały się głównie na regulaminach banków wydających karty. Dotyczyło to zwłaszcza umowy między bankiem a klientem o wydanie karty płatniczej. Brakowało ustawy kompleksowo regulującej różne zagadnienia związane z kartami płatniczymi, zwłaszcza precyzującej zakres odpowiedzialności i obowiązków poszczególnych uczestników rynku kartowego, tj. banków – wydawców kart, posiadaczy, agentów rozliczeniowych i akceptantów płatności. O kartach płatniczych można było znaleźć jedynie pojedyncze wzmianki w dwóch aktach prawnych: ustawie Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. nr 140, poz. 939 z późniejszymi zmianami), a także w zarządzeniu Prezesa Narodowego

Banku Polskiego z dnia 29 maja 1998 r. w sprawie form i trybu przeprowadzenia rozliczeń pieniężnych za pośrednictwem banków (MP nr 21, poz. 320).

Ustawa Prawo bankowe zawiera w art. 4 ust. 4 definicję karty płatniczej. W art. 5 ust. 2 pkt 3 wśród czynności bankowych dopuszczonych do wykonywania również przez podmioty niebędące bankami wymienione jest wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich użyciu.

Z kolei w zarządzeniu Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 29 maja 1998 r. w sprawie form i trybu przeprowadzenia rozliczeń pieniężnych za pośrednictwem banków karta płatnicza była wymieniona jako jedna z bezgotówkowych form rozliczeń pieniężnych i dopuszczona do stosowania na warunkach określonych w umowie.

Te szcążkowe zapisy były jednak niewystarczające i nie odzwierciedlały potrzeb dynamicznie rozwijającego i stale przekształcającego się rynku kart płatniczych. Niezbędne stało się wprowadzenie zmian w obowiązującym systemie prawnym, przede wszystkim jego uzupełnienie m.in. o wymogi wynikające z regulacji unijnych. Zostały one wprowadzone do polskiego systemu prawnego po uchwaleniu przez Sejm ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Ustawa zakłada roczny termin *vacatio legis* od daty ogłoszenia (tj. do 12 października 2003r.), aby wszyscy uczestnicy rynku mogli się przystosować do nowej sytuacji prawnej. Jest ona aktem, który szczegółowo reguluje wiele zagadnień związanych z rynkiem kart płatniczych. Wprowadzenie jej w życie może mieć znaczący wpływ na ten rynek, gdyż większość jej zapisów dotyczy bezpośrednio kwestii związanych z kartami płatniczymi. Jest to jednocześnie akt o charakterze prokonsumenckim, mający za cel m.in. zapewnienie posiadaczowi karty płatniczej minimum ochrony na poziomie porównywalnym z krajami Unii Europejskiej.

Najważniejsze rozwiązania dotyczące kart płatniczych zawarte w omawianej ustawie to:

- określenie definicji najważniejszych terminów związanych z funkcjonowaniem rynku kart płatniczych takich jak: agent rozliczeniowy, akceptant, elektroniczny instrument płatniczy, karta płatnicza, pieniądz elektroniczny czy posiadacz;
- określenie elementów niezbędnych w umowie o kartę płatniczą;
- niewprowadzenie ograniczeń podmiotowych dla wydawców kart płatniczych; oznacza to, że wydawcą karty płatniczej może być każdy podmiot, który o chęci prowadzenia takiej działalności jest zobowiązany powiadomić Narodowy Bank Polski;
- wprowadzenie obowiązków sprawozdawczych wobec NBP, m.in. dla wydawców kart płatniczych oraz agentów rozliczeniowych;
- określenie granicy odpowiedzialności posiadacza karty, stanowiącej równowartość w złotych kwoty 150 euro; do tej wysokości posiadacza obciążają operacje dokonane z użyciem utraconej karty płatniczej, ale tylko do momentu zgłoszenia wydawcy faktu utraty karty;
- obowiązek przyjmowania przez wydawcę przez całą dobę zgłoszeń posiadaczy lub użytkowników kart płatniczych o utracie lub zniszczeniu karty płatniczej;
- prawo akceptanta do żądania okazania dowodu tożsamości od osoby posługującej się kartą płatniczą oraz związany z tym obowiązek wylegitymowania się przez tę osobę na żądanie akceptanta.

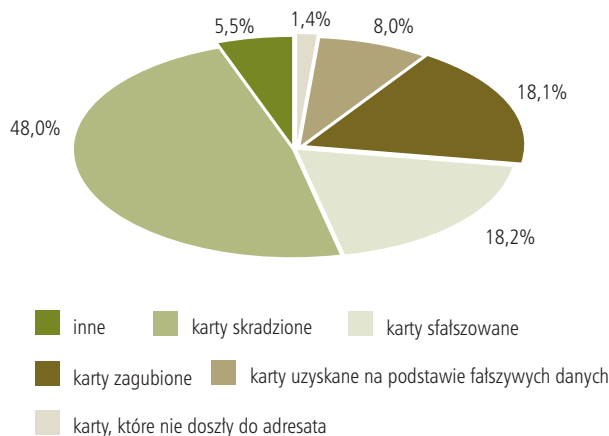
1.5. Przestępstwa kartowe

W Polsce zauważalny jest od kilku lat wzrost działalności przestępczej ukierunkowanej na karty płatnicze. Według danych statystycznych centrów autoryzacyjno-rozliczeniowych, w 1999 r. dokonano 10,4 tys. różnego rodzaju transakcji przestępczych przy użyciu kart płatniczych, o wartości ponad 7 mln zł. W 2000 r. odnotowano blisko 2,4 razy więcej transakcji przestępczych niż

w 1999 r. Ich liczba wyniosła ponad 25,3 tys., a wartość 25 mln złotych, co oznacza odpowiednio wzrost o 141,6% i 75,4% w stosunku do roku poprzedniego. Liczba transakcji przestępczych wzrosła również w 2001 r., kiedy odnotowano ponad 32 tys. tego typu transakcji, czyli o 26,9% więcej niż w 2000 r. Ich wartość jednak zmalała w stosunku do poprzedniego roku, o 6,7% i wyniosła 11,6 mln zł. W 2002 r. dokonano w Polsce ponad 19,3 tys. transakcji przestępczych o wartości ponad 9 mln zł. Przyczyną tak znaczącego spadku liczby i wartości transakcji wydają się być działania organów ścigania. Należy jednak mieć na uwadze dużą zmienność tego rodzaju danych, będących wypadkową z jednej strony pomysłowości i działań przestępców, z drugiej zaś z działań policji. Ponadto należy pamiętać, że banki wydające karty płatnicze starają się coraz bardziej poprawiać systemy monitorujące transakcje kartami, a także podejmują inne działania zabezpieczające obrót kartowy, co również ma wpływ na zmniejszenie się liczby przestępstw kartowych.

Najczęściej występującymi na rynku przestępstwami kartowymi w 2002 r. były transakcje kartami skradzionymi, co ilustruje wykres 7. Stanowiły one 48% liczby wszystkich dokonanych przestępstw, a ich wartość przekroczyła 4,5 mln zł. Duży udział w liczbie przestępstw kartowych miały także transakcje kartami sfalszowanymi i zagubionymi. Wynosił on odpowiednio 18,9% i 18,2%. Warto zaznaczyć, że mimo podobnego udziału liczby przestępstw z użyciem kart sfalszowanych i zagubionych wartość transakcji kartami sfalszowanymi była 2 razy większa niż kartami zagubionymi i kształtowała się na poziomie ponad 2,5 mln zł. Oprócz ww. przestępstw na rynku w 2002r. dokonano jeszcze transakcji kartami uzyskanymi na podstawie fałszywych danych (8%), innych transakcji przestępczych (5,5%) oraz transakcji kartami, które nie doszły do adresata (1,4%)¹.

Wykres 7 Procentowy udział liczby przestępstw kartowych na rynku w Polsce w 2002 r.

Według oficjalnych danych statystycznych skala przestępstw kartowych w Polsce, w stosunku do ogółu transakcji kartowych, nie jest zbyt wielka, ale nie można bagatelizować tego problemu. Uwidoczniły się bowiem pewne niepokojące tendencje zarówno na rynku w Polsce, jak i przede wszystkim na obszarze Unii Europejskiej. Jednoznacznie wskazują one na potrzebę bardziej wnikliwego zajęcia się problematyką przestępstw kartowych. W Polsce istnieją duże rozbieżności między danymi statystycznymi dotyczącymi przestępstw kartowych, pochodzącymi z różnych instytucji zaangażowanych w rynek kart płatniczych. Dlatego nie można jednoznacznie ocenić skali przestępstw dokonywanych na naszym rynku tylko na podstawie oficjalnych statystyk z centrów autoryzacyjno-rozliczeniowych. Tymczasem według komórek policji zajmujących się tą tematyką sytuacja staje się coraz bardziej niepokojąca. Specjaliści z policji obserwują dynamicznie rosnącą liczbę przestępstw kartowych w różnych rejonach kraju. Jedną z przyczyn zagrożenia przestępstwami kartowymi w Polsce jest fakt, że 99,7% występujących na rynku kart stanowią karty magnetyczne. Tymczasem technologia kart magnetycznych jest już wg większości ekspertów przeżytkiem i nie stanowi nale-

¹ Kategoria „inne transakcje przestępcze” obejmuje te incydenty, które nie zostały przypisane do pozostałych kategorii, m.in. transakcje z wykorzystaniem numerów kart w Internecie czy też przestępstwa dokonane przez nieuczciwych akceptantów.

żytej ochrony przed zorganizowanymi grupami przestępczymi. W krajach Europy Zachodniej, gdzie rynki kart płatniczych mają o wiele dłuższą tradycję niż polski rynek, banki podjęły intensywne prace nad wprowadzeniem do obrotu najnowszej generacji kart wyposażonych w mikroprocesor, tzw. kart elektronicznych, w celu ograniczenia przestępstw kartowych. Spowodowane to było drastycznie rosnącą liczbą przestępstw przy użyciu kart magnetycznych, co w znacznym stopniu ograniczało zyski banków i podważało zaufanie konsumentów do tego instrumentu płatniczego. Mimo intensywnych prac nad kartami z mikroprocesorem dotychczas tylko w jednym kraju udało się je masowo wprowadzić na rynek, mianowicie we Francji. Tymczasem, co jest niepokojące dla polskiego rynku, w niektórych państwach Europy Zachodniej ma miejsce coraz intensywniejsza i przybierająca różne formy działalność przestępcza z użyciem kart płatniczych. Na przełomie 1999 i 2000 r. liczba przestępstw kartowych wzrosła tam dwukrotnie. Przestępstwa te miały charakter transgraniczny. Zaangażowane w nie były zorganizowane grupy przestępcze, szczególnie z terenów byłego Związku Radzieckiego. W Polsce na razie nie ma tak dramatycznej sytuacji, ale istnieje zagrożenie nasileniem się przestępstw kartowych na naszym rynku. Ma to również związek z coraz szerszym wprowadzaniem na rynki zachodnie kart opartych na technologii mikroprocesora, a nie paska magnetycznego, oraz odpowiednich terminali do akceptacji takich kart. Istnieje więc obawa przesunięcia fali oszustw na wschód, na rynki rozwijające się (w tym do Polski). Wynika to z ogromnej różnicy technologicznej między kartą z paskiem a kartą z mikroprocesorem – przestępcom będzie zapewne łatwiej zmienić teren działania niż przełamać technologię nowoczesnych kart płatniczych.

Banki, a także inne podmioty zaangażowane w rynek kart płatniczych, wprowadziły liczne rozwiązania mające na celu stworzenie z kart bezpiecznego produktu i tym samym ochrony interesów ich posiadaczy. Wprowadzono m.in. monitoring dokonanych transakcji kartami, stworzono warunki do natychmiastowego zastrzeżenia kart w razie ich zgubienia bądź kradzieży, wprowadzono monitoring bankomatów oraz autoryzację transakcji w czasie rzeczywistym. Należy podkreślić, że PolCard był drugim w Europie agentem rozliczeniowym, który rozpoczął akceptowanie kart Visa z mikroprocesorem. Obecnie przy **Radzie Wydawców Kart Bankowych** działa **Forum ds. Oszustw**. Skupia ono specjalistów z banków, a także innych instytucji zaangażowanych w rynek kart płatniczych w Polsce. Jest to forum dyskusyjne. Jego uczestnicy biorą udział we wspólnych szkoleniach i konferencjach, dokonują wymiany informacji i doświadczeń oraz współdziałają w zapobieganiu przestępstwom kartowym oraz ograniczaniu ich.

1.6. Organizacje zajmujące się problematyką kart płatniczych, w tym rola banku centralnego w zakresie rynku kart

Rozwojowi ilościowemu rynku kart płatniczych w Polsce towarzyszyły także pewne zmiany strukturalne, których efektem było powstanie organizacji zajmujących się problematyką kart płatniczych, a także szersze zaangażowanie się banku centralnego w tę tematykę.

W 1994 r. przy Związku Banków Polskich zaczęła działać **Rada Wydawców Kart Bankowych** (RWKB). Jej celem jest wspieranie banków w ich relacjach z organizacjami skupiającymi bankowych wydawców kart (takimi jak VISA INTERNATIONAL i MasterCard Europe), reprezentowanie banków i współpraca z organami administracji państwowej w opracowywaniu regulacji prawnych w zakresie operacji kartami w Polsce, współpraca w rozwoju i promocji kart, a także tworzenie wspólnej infrastruktury technicznej dla funkcjonowania kart.

W tym samym mniej więcej czasie powstały dwie organizacje skupiające banki wydające karty należące do międzynarodowych organizacji: **Forum VISA Polska** i **Forum Europay Polska**. Głównym celem ich powołania była wymiana doświadczeń i zapobieganie nieuczciwej lub szkodliwej konkurencji.

Zgodnie z artykułem 3 ust. 2 pkt. 12 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. nr 140, poz.398 z późniejszymi zmianami), Narodowy Bank Polski odpowiedzialny jest w Polsce za organizowanie rozliczeń pieniężnych. Z uwagi na fakt, że rynek kart płatniczych jest częścią systemu płatniczego, Narodowy Bank Polski spełnia także określone funkcje w dziedzi-

nie kart płatniczych. Należą do nich zwłaszcza: funkcja nadzorcza nad systemami płatności kartowych, funkcja regulacyjna i funkcja katalizatora zmian.

W ramach funkcji nadzorczej Narodowy Bank Polski w szczególności:

- a) dokonuje nadzoru nad systemami płatności kartowych na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz.U. nr 123, poz. 1351),
- b) dokonuje nadzoru nad agentami rozliczeniowymi na podstawie ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz.U. nr 169, poz. 1385),
- c) przeprowadza bieżące oceny rynku kart płatniczych w ramach dokonywanej okresowo przez Zarząd NBP oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego,
- d) rozpatruje sprawy z zakresu kart płatniczych na forum Rady ds. Systemu Płatniczego, będącej organem opiniodawczo-doradczym Zarządu Narodowego Banku Polskiego,
- e) zbiera i analizuje dane statystyczne nt. liczby wyemitowanych kart płatniczych oraz liczby i wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi,
- f) zbiera i analizuje dane nt. incydentów i oszukańczych transakcji na rynku kart płatniczych,
- g) zbiera informacje o nowych wydawcach kart płatniczych.

Na podstawie wspomnianej ustawy agenci rozliczeniowi obowiązani są przekazywać do NBP informacje o liczbie akceptantów, liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze, liczbie i wartości przeprowadzonych transakcji oraz zarejestrowanych próbach przeprowadzenia i przeprowadzonych transakcjach, mających na celu naruszenie lub obejście przepisów prawa albo reguł uczciwego obrotu. Wydawcy kart płatniczych obowiązani są natomiast przekazywać do NBP informacje o rodzajach i liczbie wydanych przez siebie kart płatniczych, liczbie operacji dokonanych przy ich użyciu oraz o ich wartości, liczbie udostępnionych bankomatów oraz liczbie przeprowadzonych za ich pośrednictwem operacji i o ich wartości, a także zarejestrowanych próbach przeprowadzenia i przeprowadzonych transakcjach zmierzających do naruszenia lub obejścia przepisów prawa albo reguł uczciwego obrotu.

Funkcja regulacyjna Narodowego Banku Polskiego polega na przygotowywaniu i opiniowaniu różnych regulacji dotyczących kart płatniczych. NBP uczestniczył m.in. w pracach nad ustawą o elektronicznych instrumentach płatniczych, która po uchwaleniu przez Sejm w dniu 12 września 2002 r. wejdzie w życie z dniem 12 października 2003 r.

Funkcja tzw. katalizatora zmian przejawia się w rozpatrywaniu problemów rynku kart płatniczych na posiedzeniach Rady ds. Systemu Płatniczego oraz w aktywnym uczestnictwie przedstawicieli NBP w pracach Rady Wydawców Kart Bankowych i jej zespołów roboczych, m.in. Forum ds. Oszustw, a także w pracach Komitetu Technicznego ds. Bankowości i Usług Bankowych przy Polskim Komitecie Normalizacyjnym, gdzie dotychczas przygotowano wiele norm z zakresu kart płatniczych.

2

Rynek kart płatniczych w Polsce na tle innych rynków

2.1. Karty płatnicze w Unii Europejskiej

2.1.1. Karty w obiegu

Ze względu na dostępność danych porównawczych z innych krajów analiza w tej części opracowania została przeprowadzona w odniesieniu do 2000 r.

Na koniec 2000 r. liczba kart płatniczych wydanych przez banki w Polsce przekroczyła 11,2 mln sztuk. Porównując jednakże liczbę kart płatniczych w Polsce i w innych krajach o dłuższej tradycji ich stosowania, trudno uznać to za wynik imponujący. W Hiszpanii obrocie znajdowało się ponad 4 razy więcej kart płatniczych, w Niemczech ponad 9 razy więcej i w Wielkiej Brytanii 10 razy więcej. Co prawda ilościowo w Polsce było więcej kart niż w Austrii, Finlandii, Danii czy Irlandii, jednak przy porównaniu liczby kart płatniczych przypadającej na 1 tys. mieszkańców polski rynek wypada bardzo słabo. Według tego kryterium w Polsce na 1 tys. mieszkańców przypadały na koniec 2000 r. jedynie 292 karty. W Irlandii na 1 tys. mieszkańców przypadało 2,7, w Austrii 3, a w Finlandii 3,9 razy więcej kart niż w Polsce, co prezentuje tabela 2. W krajach przodujących pod tym względem w Unii Europejskiej wskaźnik ten jest jeszcze większy.

Tabela 2 Karty płatnicze i kredytowe w Polsce i wybranych krajach UE (według stanu na koniec 2000 r.)

Kraj	Liczba kart płatniczych na 1 tys. mieszkańców	Liczba kart płatniczych	Udział kart kredytowych w ogólnej liczbie kart płatniczych (%)
Dania	3 476	3 476 000	13,2
Wielka Brytania	1 989	118 682 000	39,7
Luksemburg	1 417	625 000	49,9
Niemcy	1 294	106 323 400	16,7
Portugalia	1 175	11 756 000	21,9
Hiszpania	1 169	46 682 000	34,4
Finlandia	1 137	5 884 000	14,6
Austria	888	7 200 000	26,0
Irlandia	816	3 089 000	43,8
Polska	292	11 264 500	3,3

Źródło: Europejski Bank Centralny.

Zasadniczo nie zmienia tego zestawienia fakt, że na koniec 2001 r. na 1 tys. mieszkańców w Polsce przypadało już około 372 karty płatnicze, a na koniec 2002 r. 426 kart.

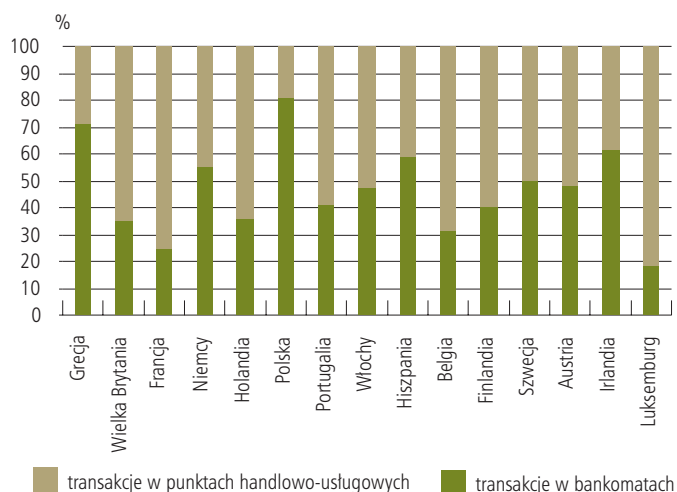
Niektóre opracowania i statystyki dotyczące rynku kart płatniczych wyróżniają karty kredytowe spośród innych rodzajów kart, jako jeden ze wskaźników rozwoju omawianego rynku. Z tego względu w prezentowanym opracowaniu dokonujemy również porównania kart kredytowych wydanych w Polsce z krajami Unii Europejskiej oraz wybranymi państwami akcesyjnymi.

Pod względem emisji kart kredytowych, polski rynek wyraźnie ustępuje innym krajom. Na koniec 2000 r. banki wydały w Polsce ponad 369 tys. kart kredytowych, co stanowiło około 3,3% wszystkich wydanych przez nie kart płatniczych. Tymczasem w krajach Unii Europejskiej, z wyjątkiem Francji, karty kredytowe mają o wiele większy udział w rynku. Na koniec 2000 r. w Danii udział kart kredytowych w ogólnej liczbie kart wyniósł 13,2%, w Finlandii 14,6%, a w Niemczech 16,7%, nie mówiąc już o takich krajach jak Irlandia i Luksemburg, gdzie wskaźnik ten jest jeszcze wyższy i kształtuje się na poziomie 43,8% i 49,9%. Niski udział kart kredytowych w Polsce spowodowany był w 2000 r. dość ubogą ofertą banków w zakresie tego rodzaju kart. Jeszcze w 1999 r. oferowały je jedynie 3 banki.

2.1.2. Transakcje kartami w bankomatach i punktach handlowo-usługowych

W 2000 r. transakcje polegające na wypłacie gotówki z bankomatu stanowiły 82% wszystkich transakcji kartami zrealizowanych w Polsce. Świadczy to niestety o tym, że karty były rzadko używane w bezgotówkowych transakcjach w punktach handlowo-usługowych. W Polsce w transakcjach kupna lub sprzedaży towarów oraz usług nadal dominuje gotówka. Może to mieć także pośrednio wpływ na małą skalę występowania na rynku kart kredytowych, gdyż niewielu konsumentów było tak naprawdę zainteresowanych posiadaniem tego rodzaju kart – są oni przyzwyczajeni do używania karty głównie jako instrumentu do wypłaty gotówki z bankomatów, a nie do realizowania bezgotówkowych płatności w punktach handlowo-usługowych. Tymczasem na rynkach kart płatniczych w innych krajach sytuacja ta przedstawia się nieco inaczej, co prezentuje wykres 8.

Wykres 8 Struktura płatności kartami w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej (stan na koniec 2000 r.)

Źródło: Europejski Bank Centralny.

Tylko w pięciu krajach Unii Europejskiej, mianowicie: w Grecji, Irlandii, Niemczech, Hiszpanii i Szwecji, transakcje w bankomatach przeważały nad bezgotówkowymi transakcjami w punktach handlowo-usługowych. Jednak różnica między wielkościami nie była tak znaczna jak w Polsce (z wyjątkiem Grecji, która ma najstabilniej rozwinięty rynek kart płatniczych w Unii Europejskiej). Transakcje bankomatowe przeważały co prawda w Niemczech, ale rynek ten jest dość specyficzny, gdyż w ogólnej liczbie kart na rynku przeważały tam karty nie mające funkcji płatniczych. Dość interesu-

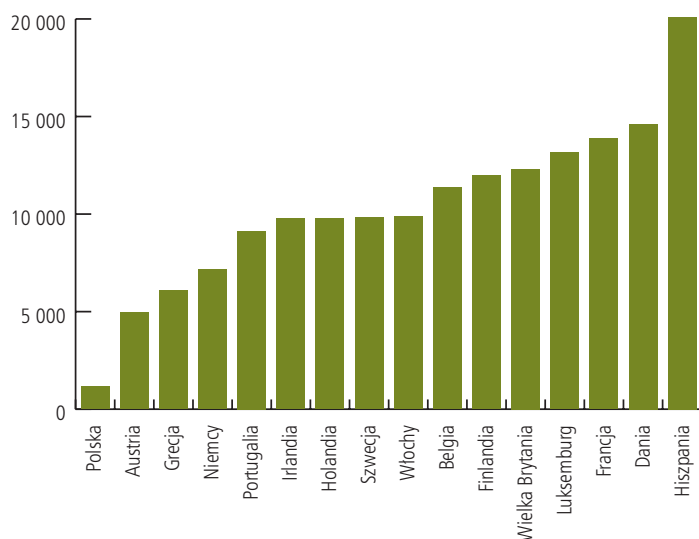
jąca była sytuacja w Hiszpanii, gdzie mimo szerokiej sieci punktów handlowych honorujących płatności kartami nieznacznie przeważały transakcje w bankomatach. Tu jednak decydowały o tym głównie uwarunkowania kulturowe, nawyki ludności, a także ogólne nastawienie na obsługę turystów zagranicznych.

Karty płatnicze były natomiast szeroko używane w transakcjach bezgotówkowych w Wielkiej Brytanii, Francji, Holandii, Portugalii i Luksemburgu. Zestawienia tego nie zmienia zasadniczo fakt, że w 2001 r. udział liczby transakcji kartami w bankomatach i kasach banków w Polsce spadł do 77,6%, natomiast w 2002 r. wyniósł 74,6%. Należy jednak zaznaczyć, że jest to pozytywna tendencja.

2.1.3. Sieć punktów handlowo-usługowych wyposażonych w elektroniczne terminale

W Polsce na koniec 2000 r. na 1 mln mieszkańców przypadało 1.158 elektronicznych terminali akceptujących płatności kartami. W porównaniu z bardziej rozwiniętymi rynkami w krajach Unii Europejskiej był to bardzo słaby wynik, co prezentuje wykres 9.

Wykres 9 Liczba elektronicznych terminali akceptujących płatności kartami na 1 mln mieszkańców w Polsce i w krajach Unii Europejskiej (stan na koniec 2000 r.)

Źródło: Europejski Bank Centralny.

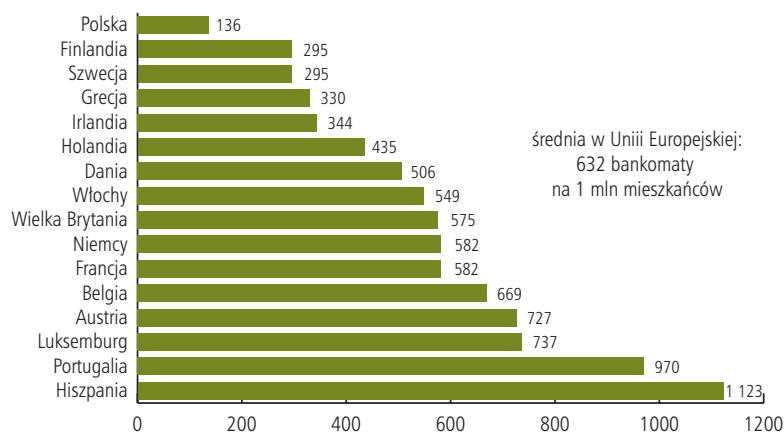
Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, Polska bardzo słabo wypada na tle państw Unii Europejskiej – do krajów, które cechuje bardzo dobra dostępność do urządzeń akceptujących karty, polski rynek dzieli olbrzymi dystans. W Hiszpanii na 1 mln mieszkańców w 2000 r. przypadało 20 tys. urządzeń akceptujących karty, w Danii 14,6 tys., we Francji 13,8 tys., w Luksemburgu 13,1 tys., a w Wielkiej Brytanii 12,3 tys. Sytuacja polskiego rynku nie zmieniła się znacząco w kolejnych latach. Na koniec 2001 r. na 1 mln mieszkańców przypadało 1.660 urządzeń akceptujących płatności kartami, a w 2002 r. 1.750.

2.1.4. Sieć bankomatów

W Polsce na koniec 2000 r. na 1 mln mieszkańców przypadało 136 bankomatów. Na tle innych rynków w Unii Europejskiej jest to dość słaby wynik, co ilustruje wykres 10. Najbliżej pod tym względem sytuuje się rynek fiński i szwedzki, gdzie na 1 mln mieszkańców przypadało 295 bankomatów. Różnica dzieląca polski rynek od pozostałych krajów Unii Europejskiej jest natomiast o wiele większa. Mimo że w Polsce od kilku lat stale wzrasta liczba bankomatów, to jednak przyrost ten

jest zbyt wolny i nierównomierny na terenie całego kraju. Na koniec 2001 r. na 1 mln mieszkańców przypadało w Polsce 168, a w 2002 r. 185 bankomatów.

Wykres 10 Liczba bankomatów przypadających na 1 mln mieszkańców w Polsce i w krajach Unii Europejskiej (stan na koniec 2000 r.)

Źródło: Europejski Bank Centralny.

2.2. Polski rynek na tle rynków w krajach kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej

2.2.1. Karty w obiegu

W tej części opracowania zostanie zaprezentowana analiza porównawcza polskiego rynku kart płatniczych z innymi rynkami krajów kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej, mianowicie Czech i Węgier. Wybrano akurat te dwa kraje, gdyż podobnie jak w Polsce, są to rynki dopiero rozwijające się, charakteryzujące się podobną historią i stanem rozwoju. Wpływ na wybór akurat tych dwóch krajów miała także dostępność danych analitycznych, gdyż w innych państwach aspirujących do członkostwa w Unii Europejskiej dostęp do danych za okres do 2001 r. jest utrudniony lub dane są niekompletne.

W Polsce na koniec 2001 r. banki wydały ponad 14,3 mln kart płatniczych, tymczasem na Węgrzech w obiegu było 3,8 mln kart płatniczych, a w Czechach 2,7 mln kart. Z porównania liczby kart płatniczych oraz kredytowych przypadających na 1 tysiąc mieszkańców na koniec 2001 r. wynika, że rynek kart płatniczych w Polsce wypada gorzej niż w Czechach i na Węgrzech, co prezentuje tabela 3.

Tabela 3 Liczba kart przypadających na 1 tys. mieszkańców (stan na koniec 2001 r.)

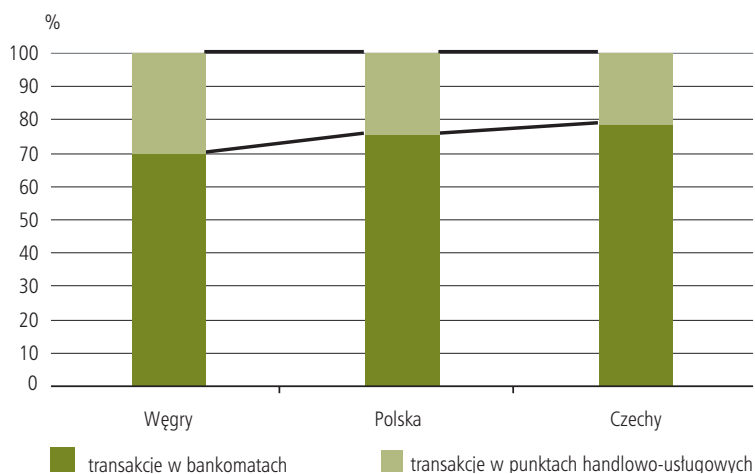
	Karty płatnicze	Karty kredytowe
Węgry	500	44,8
Czechy	444	5,2
Polska	371	23

Najwięcej kart na 1 tys. mieszkańców przypadało na Węgrzech – 500 kart, następnie w Czechach – 444 karty, w Polsce zaś 372 karty. Biorąc pod uwagę liczbę wydanych kart kredytowych, jest ich niewiele w Czechach (53,2 tys.); na zbliżonym niskim poziomie są również w Polsce (601 tys.) i na Węgrzech (447,4 tys.) (z tą tylko różnicą, że na Węgrzech karty kredytowe stanowiły około 9% wszystkich kart, natomiast w Polsce niespełna 4,1%). Poza tym z porównania liczby kart kredytowych przypadających na 1 tys. mieszkańców wynika, że na Węgrzech przypada prawie 2 razy więcej tego rodzaju kart niż w Polsce. Na koniec 2001 r. na Węgrzech było 45 kart kredytowych na 1 tys. mieszkańców, a w Polsce 23 karty.

2.2.2. Transakcje w bankomatach i punktach handlowo-usługowych

Rozpatrując udział transakcji kartowych w bankomatach i punktach handlowo-usługowych na tych rynkach, można zaobserwować bardzo podobne tendencje w analizowanych trzech krajach, co prezentuje wykres 11.

Wykres 11 Procentowy udział transakcji kartami w bankomatach i punktach handlowo-usługowych w 2001 r.

Źródło: Europejski Bank Centralny.

Okazuje się, że dominacja transakcji polegających na wypłacie gotówki z bankomatów jest cechą wspólną rozwijających się rynków kart płatniczych. Wynika to m.in. z pewnych barier psychologicznych. Konsumenci muszą przywyknąć do nowego instrumentu płatniczego i na początku traktują go głównie jako ułatwienie dostępu do gotówki z rachunku w banku. Inną przyczyną takiego stanu rzeczy może być fakt, że na tych rynkach dość wolno rozwijają się sieci punktów akceptujących płatności kartami. Na koniec 2001 r. w Czechach ponad 78% wszystkich transakcji kartami przypadało na transakcje w bankomatach, w Polsce 75%, a na Węgrzech 69% transakcji.

Pod względem liczby transakcji w bankomatach przypadających na jedną kartę w 2001 r. pierwsze miejsce zajęły Czechy (22 transakcje na jedną kartę), następnie były: Polska (20) oraz Węgry (18). W tym przypadku dane w omawianych krajach różnią się bardzo nieznacznie.

Z porównania liczby transakcji w punktach handlowo-usługowych wynika, że najwięcej transakcji było zrealizowanych w 2001 r. w Polsce. Należy jednak pamiętać o przodującej pozycji Polski pod względem liczby wydanych kart płatniczych, co wynika głównie z ponad trzykrotnie większej liczby ludności niż na Węgrzech i w Czechach. W Polsce zrealizowano kartami ponad 95 mln transakcji w punktach handlowych, na Węgrzech 40 mln, a w Czechach 27 mln transakcji. Jednak pod względem liczby transakcji pojedynczą kartą w punktach handlowych w 2001 r. sytuacja przedstawia się nieco inaczej. Najwięcej transakcji pojedynczą kartą dokonano na Węgrzech (8), następnie w Polsce (6,6) oraz w Czechach (6).

3 Podsumowanie

Od początku lat 90. XX w. do końca 2002 r. rynek kart płatniczych w Polsce bardzo intensywnie się rozwijał. W jego dotychczasowym rozwoju można zaobserwować kilka pozytywnych tendencji:

- do klientów skierowana jest bogata i różnorodna oferta banków w zakresie kart płatniczych, które w coraz większym stopniu odpowiadają oczekiwaniom rynku,
- karty cieszą się coraz większą popularnością wśród klientów, czego przejawem jest stale rosnąca liczba kart płatniczych i wolumen transakcji kartami,
- zdecydowana większość oferowanych przez banki kart jest wyposażona oprócz tradycyjnej funkcji wypłaty gotówki z bankomatów lub kas banków również w funkcję płatniczą,
- systematycznie wzrasta liczba różnego rodzaju placówek o charakterze handlowo-usługowym honorujących płatności kartami,
- posiadacze kart mają dostęp do coraz większej liczby bankomatów, wśród których są urządzenia wielofunkcyjne i działające przez całą dobę,
- intensywna konkurencja między bankami wydającymi karty spowodowała znaczne wzbogacenie proponowanej przez nie oferty; m.in. wiele banków oferuje klientom ubezpieczenia polegające na przejściu przez nie odpowiedzialności za transakcje dokonane utracą kartą, na określony okres przed zgłoszeniem przez klienta utraty karty.

Z bardziej szczegółowej analizy polskiego rynku, a zwłaszcza porównania dotychczasowego stanu jego rozwoju z innymi krajami, wynika, że rynek jest daleki od nasycenia, w szczególności pod względem:

- **Liczby kart wydanych przez banki**

Mimo że w Polsce stale wzrasta liczba kart wydanych przez banki, to pod względem liczby kart przypadających na 1 tys. mieszkańców polski rynek wypada słabo w porównaniu z rozwiniętymi rynkami w Unii Europejskiej, a także z Węgrami i Czechami.

- **Liczby kart kredytowych wydanych przez banki**

Udział kart kredytowych w ogólnej liczbie kart wydanych przez banki wyniósł w Polsce na koniec 2002 r. zaledwie 4,8%. Mimo polepszenia się oferty banków w zakresie tego rodzaju kart nadal nie spotykają się one z dużym zainteresowaniem klientów. Wiąże się to zwłaszcza ze zbyt wysokim kosztem uzyskanego w ten sposób kredytu, a także wysokością opłat za używanie tego rodzaju kart i opłat dotyczących opóźnień w spłacie uzyskanego kredytu.

- **Sieci placówek akceptujących płatności kartami**

Wzrost punktów handlowo-usługowych honorujących płatności kartami w Polsce jest zbyt powolny. Poza tym od kilku lat zauważalna jest duża dysproporcja między dynamiką wzrostu liczby wydawanych przez banki kart a liczbą punktów honorujących płatności. Wpływa to pośrednio na strukturę płatności kartami na polskim rynku. Zdecydowanie przeważają transakcje polegające na wypłacie gotówki z bankomatów w stosunku do bezgotówkowo realizowanych płatności w punktach handlowych.

- **Sieci bankomatów do dyspozycji posiadaczy kart**

Rozmieszczenie bankomatów na terenie Polski jest nierównomierne i pozostawia jeszcze wiele do życzenia. Pod względem liczby bankomatów przypadających na 1 mln mieszkańców polskiemu rynkowi jeszcze dużo brakuje do rozwiniętych rynków w Unii Europejskiej.

- -Technologii kart elektronicznych

W Polsce zdecydowanie dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego. Jednak prawdopodobne jest, że w perspektywie kilku lat banki bardziej zainteresują się technologią kart procesorowych. Należy mieć nadzieję, że w najbliższym okresie omówione powyżej słabości polskiego rynku zostaną ograniczone dzięki spodziewanym dużym zmianom w polskim systemie prawnym dotyczącym zagadnień związanych z rynkiem kart płatniczych. W 2002 r. Sejm uchwalił bowiem ustawę o elektronicznych instrumentach płatniczych, która wejdzie w życie z dniem 12 października 2003 r. Spowoduje to, że rynek będzie miał określone ramy prawne, w których będzie funkcjonował, i ogólnie zwiększy się zaufanie klientów do kart płatniczych. Na podkreślenie zasługują zwłaszcza przepisy dotyczące ochrony posiadaczy kart, w tym określenie maksymalnej kwoty, do jakiej posiadacz karty płatniczej ponosi odpowiedzialność wobec wydawcy. Obecnie poziom ochrony posiadacza karty zależy w praktyce od uznania wydawcy, co jest szczególnie widoczne przy określaniu terminu, od jakiego posiadacz karty nie odpowiada za transakcje po zgłoszeniu utraty karty.

4 Aneks

Agent rozliczeniowy (*acquirer*)

Bank bądź inna osoba prawna zawierająca z akceptantem umowy o przyjmowanie zapłaty przy użyciu kart płatniczych.

Akceptant

Podmiot handlowy lub usługowy, który przyjmuje zapłatę za towary bądź usługi za pośrednictwem karty płatniczej w imieniu własnym lub jako reprezentant swej sieci.

Bankomat

Urządzenie umożliwiające posiadaczowi lub użytkownikowi karty płatniczej podejmowanie gotówki lub dodatkowo dokonywanie innych operacji.

Elektroniczny terminal

Urządzenie mechaniczne umożliwiające przeprowadzenie transakcji bezgotówkowych za pośrednictwem kart płatniczych.

Karta magnetyczna

Karta wyposażona w pasek magnetyczny.

Karta procesorowa

Karta wyposażona w mikroprocesor.

Płatności detaliczne

Terminem tym określa się wszystkie płatności, które nie mieszczą się w definicji płatności wysokokwotowych. Płatności detaliczne są głównie płatnościami dokonywanymi przez osoby fizyczne i mają stosunkowo niskie wartości i mniejszy status pilności.

Posiadacz

Każda osoba, która na podstawie umowy o kartę płatniczą dokonuje na swoją rzecz operacji określonych w umowie.

Rodzaje kart płatniczych

Karty płatnicze są bezgotówkowym instrumentem płatności, inicjującym bezgotówkowy transfer płatności między dwoma rachunkami bankowymi. Istnieje wiele rodzajów kart, które dzieli się w zależności od przyjętego kryterium klasyfikacji. Podstawowym kryterium jest sposób regulowania płatności, który dzieli karty na: kredytowe, debetowe i obciążeniowe (z odroczoną płatnością, typu *charge*).

Karty kredytowe umożliwiają posiadaczowi karty dokonywanie płatności bezgotówkowych na podstawie umowy kredytu bez konieczności posiadania bieżących środków na rachunku bankowym. Zaciągnięty kredyt spłaca się na zasadach ustalonych wcześniej przez bank wydający kartę (posiadacz karty może spłacić najpierw część kredytu, ale wtedy bank pobiera odsetki). Bank ustala limit kredytowy, do którego wysokości posiadacz karty może dokonywać płatności w punktach handlowo-usługowych. Wydanie karty jest uzależnione od wysokości dochodów konsumenta. Często nie jest wymagane posiadanie przez klienta rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego w danym banku.

Karty obciążeniowe są to karty z odroczonym terminem płatności. Mają one podobne cechy co karty kredytowe, z tą tylko różnicą że zaciągnięty kredyt spłaca się w całości raz w miesiącu (kredyt krótkoterminowy). Karty te najczęściej wydaje się na podstawie istniejącego rachunku bankowego. Na podstawie ilości środków przelewanych co miesiąc na ten rachunek bank ustala miesięczny limit wydatków. Na koniec każdego miesiąca bank obciąża rachunek posiadacza karty równowartością wydanej kwoty.

Karty debetowe znacznie różnią się od omawianych wyżej kart kredytowych i obciążeniowych, gdyż w zasadzie nie umożliwiają uzyskania kredytu. Działają one na podstawie istniejącego rachunku bankowego, a posiadacze takich kart mogą się nimi posługiwać tylko do wysokości salda na rachunku. W przypadku przekroczenia tego salda bank pobiera wysokie odsetki karne.

Powyższy podział uwzględnia jedynie karty płatnicze, które zazwyczaj są dodatkowo wyposażone w funkcję wypłaty gotówki z bankomatu. Banki wydają również karty służące wyłącznie do wypłaty gotówki z bankomatu-karty bankomatowe. Nie umożliwiają one natomiast dokonywania bezgotówkowych płatności w punktach handlowo-usługowych.

Wydawca karty płatniczej

Bank lub inny podmiot przekazujący kartę płatniczą w użytkowanie upoważnionemu posiadaczowi.

5 Dane statystyczne

Tabela 1 Liczba wyemitowanych przez banki kart w Polsce w latach 1998–2002

	Podział kart	1998		1999		2000		2001		2002	
		w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %
B.	Wg kryterium funkcji										
1.	Karty wyłącznie bankomatowe	1.667.732	43,0	1.205.404	14,5	521.372	4,6	452.349		429.043	2,5
2.	Karty płatnicze z funkcją wypłaty gotówki z bankomatu	2.189.061	56,5	7.058.606	85,1	10.743.163	95,2	13.904.015	95,2	16.405.660	97,0
3.	Karty płatnicze bez funkcji wypłaty z bankomatu	18.839	0,5	26.028	0,3	26.589	0,2	32.439	0,2	81.695	0,5
	RAZEM	3.875.632	100	8.290.038	100	11.291.124	100	14.388.803	100	16.916.396	100
B.	Wg kryterium sposobu rozliczania transakcji										
1.	Karty debetowe	3.341.557	86,2	7.280.496	87,8	9.905.657	87,7	12.740.630	88,5	15.077.270	89,1
2.	Karty obciążeniowe	442.720	11,4	829.221	10,0	1.009.807	8,9	1.047.086	7,3	1.028.578	6,1
3.	Karty kredytowe	91.355	2,4	180.321	2,2	375.660	3,3	601.087	4,2	807.531	4,8
4.	Karty przedpłacone									3.017	0,0
	RAZEM	3.875.632	100	8.290.038	100	11.291.124	100	14.388.803	100	16.916.396	100
C.	Wg technologii zapisu danych										
1.	Karty wyposażone w pasek magnetyczny	3.875.632	100,0	8.279.675	99,9	11.275.666	99,9	14.361.503	99,8	16.875.399	99,7
2.	Karty wyposażone w pasek magnetyczny i mikroprocesor			8.339	0,1	11.153	0,1	12.228	0,1	9.628	0,1
3.	Karty wyposażone w mikroprocesor			2.024	0,0	4.305	0,0	13.492	0,1	24.412	0,1
4.	Karty wirtualne							1.080	0,0	6.957	0,0
	RAZEM	3.875.632	100	8.290.038	100	11.291.124	100	14.388.803	100	16.916.396	100

Tabela 2 Liczba transakcji poszczególnymi typami kart przeprowadzonych w Polsce w latach 1998–2002

	Podział kart	1998		1999		2000		2001		2002	
		w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %	w sztukach	struktura %
B.	Wg kryterium funkcji										
1.	Karty wyłącznie bankomatowe	32.693.919	50,2	49.633.544	31,4	17.822.748	6,3	4.559.886	1,2	4.541.678	1,0
2.	Karty płatnicze z funkcją wypłaty gotówki z bankomatu	32.225.334	49,4	107.949.018	68,2	261.364.769	92,9	384.193.004	97,2	454.789.667	97,6
3.	Karty płatnicze bez funkcji wypłaty z bankomatu	256.202	0,4	615.739	0,4	2.055.106	0,7	6.466.681	1,6	6.610.775	1,4
	RAZEM	65.175.455	100	158.198.301	100	281.242.623	100	395.219.571	100	465.942.120	100
B.	Wg kryterium sposobu rozliczenia transakcji										
1.	Karty debetowe	47.084.425	72,2	140.005.126	88,5	251.246.952	89,3	354.410.345	89,7	417.727.373	89,7
2.	Karty obciążeniowe	16.276.581	25,0	12.235.065	7,7	19.170.186	6,8	22.889.198	5,8	25.153.598	5,4
3.	Karty kredytowe	1.814.449	2,8	5.958.110	3,8	10.825.485	3,8	17.920.028	4,5	23.058.387	4,9
4.	Karty przedpłacone									2.762	0,0
	RAZEM	65.175.455	100	158.198.301	100	281.242.623	100	395.219.571	100	465.942.120	100
C.	Wg technologii zapisu danych										
1.	Karty wyposażone w pasek magnetyczny	65.175.455	100,0	158.114.434	99,9	280.539.560	99,8	394.377.377	99,8	464.941.680	99,8
2.	Karty wyposażone w pasek magnetyczny i mikroprocesor			26.551	0,0	399.256	0,1	531.494	0,1	454.740	0,1
3.	Karty wyposażone w mikroprocesor			57.316	0,0	303.807	0,1	309.666	0,1	516.466	0,1
4.	Karty wirtualne							1.034	0,0	29.234	0,0
	RAZEM	65.175.455	100	158.198.301	100	281.242.623	100	395.219.571	100	465.942.120	100

Tabela 3 Wartość transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w Polsce w latach 1998–2002

Podział kart	1998 struktura		1999 struktura		2000 struktura		2001 struktura		2002 struktura	
	w sztukach	%	w sztukach	%	w sztukach	%	w sztukach	%	w sztukach	%
B. Wg kryterium sposobu rozliczania transakcji										
1. Karty wyłącznie bankomatowe	6.229.240.138	53,8	9.353.754.626	27,2	4.410.425.552	6,9	1.106.543.055	1,3	1.022.467.189	0,9
2. Karty płatnicze z funkcją wypłaty gotówki z bankomatu	5.329.326.522	46,0	24.936.051.935	72,5	58.856.984.856	91,7	85.899.447.530	97,1	106.748.606.476	97,7
3. Karty płatnicze bez funkcji wypłaty z bankomatu	30.446.239	0,3	95.184.675	0,3	944.161.371	1,5	1.459.672.788	1,6	1.543.288.874	1,4
RAZEM	11.589.012.899	100	34.384.991.236	100	64.211.571.779	100	88.465.663.373	100	109.314.362.539	100
B. Wg kryterium sposobu rozliczania transakcji										
1. Karty debetowe	9.488.298.123	81,9	29.442.559.430	85,6	55.486.448.859	86,4	76.608.418.797	86,6	96.463.876.850	88,2
2. Karty obciążeniowe	1.737.058.111	15,0	3.710.718.434	10,8	6.517.337.490	10,1	8.416.465.866	9,5	8.363.650.751	7,7
3. Karty kredytowe	363.656.665	3,1	1.231.713.372	3,6	2.207.785.430	3,4	3.440.778.710	3,9	4.486.197.782	4,1
4. Karty przedpłacone									637.156	0,0
RAZEM	11.589.012.899	100	34.384.991.236	100	64.211.571.779	100	88.465.663.373	100	109.314.362.539	100
C. Wg technologii zapisu danych										
1. Karty wyposażone w pasek magnetyczny	11.589.012.899	100,0	34.362.171.009	99,9	64.034.842.269	99,7	88.249.836.893	99,8	109.054.739.336	99,8
2. Karty wyposażone w pasek magnetyczny i mikroprocesor			6.071.836	0,0	89.527.315	0,1	122.322.882	0,1	101.439.106	0,1
3. Karty wyposażone w mikroprocesor			16.748.391	0,0	87.202.195	0,1	93.342.061	0,1	153.039.825	0,1
4. Karty wirtualne							161.537	0,0	5.144.272	0,0
RAZEM	11.589.012.899	100	34.384.991.236	100	64.211.571.779	100	88.465.663.373	100	109.314.362.539	100